

TLAČOVÁ SPRÁVA NÁRODNÉHO DIVADLA KOŠICE

Martin Čičvák s Brechtom a o Brechtovi

Činohra Národného divadla Košice čoskoro uvedie epickú komédiu Pán Puntila a jeho sluha Matti

Prvou premiérou Národného divadla Košice v novom roku bude činoherná inscenácia hry Bertolta Brechta PÁN PUNTILA A JEHO SLUHA MATTI. Pred premiérou, ktorá bude v piatok 9. februára v Historickej budove NDKE sa s režisérom Martinom Čičvákom zhovárať Peter Himič, dramaturg Činohry NDKE.

Naša inscenácia nie je vašim prvým stretnutím s Brechtom, vlastne zo slovenských režisérov ste Brechta najčastejšie režírovali vy. Musí za tým niečo byť...

Zaoberať sa intenzívne Brechtom je pre mňa prirodzené, keďže som ako študent réžie na Janáčkovej akadémii umení v Brne nastúpil do ateliéru profesora Aloisa Hajdu, ktorý inscenoval azda všetky Brechtove hry, a stál pri zrode kompletného prekladu Ludvíka Kunderu, celoživotného priateľa. Ak k tomu pridám umelecké smerovanie režiséra Petra Scherhaufera, ktorý bol tiež mojím pedagógom a profesora Bořivoja Srbu, tiež zarytého brechtológa, ktorý nám prednášal dramaturgiu. Takže pred Brechtovou estetikou sa nedalo ujsť, aj keby po tom človek túžil. To však nebol môj prípad: musím povedať, že v Brechtovom režisérskom, ale v podstate aj spisovateľskom videní som sa absolútne našiel – učaroval mi svet divadla pevne vedeného, rytmizovaného, artistného, divadla, ktoré dáva obrovský dôraz na zábavnosť a snaží sa z textu vyťažiť všetky možnosti humoru, Zároveň divadla filozofujúceho, polemického, plného vášnivého myslenia a rafinovaných paradoxov, pretože toto všetko Brechtovo veľké, epické, čiže Totálne divadlo je.

Môžete to rozmeniť na drobné?

Brecht sa nikdy nebál použiť akékoľvek výrazové prostriedky k tomu, aby umocnil výpovednú hodnotu príbehu. Vždy všetky situácie vyostroval na hranu – nekompromisne a konzekventne – a formoval ich do veľmi presného tvaru. Pevný tvar je koniec koncov zrejmy už zo spôsobu, akým sú písané jeho hry: nerealistické, nelineárne štruktúrovanie, stavba dôkladne komponovaná z veľkých a plnohodnotne výpovedných obrazov, ktoré sú popretkávané poéziou, prehovormi k publiku, scénickými poznámkami, či songami.

A čo iní reformátori divadla?

Omnoho väčším vzorom mi bol taliansky režisér Giorgio Strehler, Brechtov žiak, ktorého inscenácie mi ešte ako študentovi učarovali práve preto, že používali všetky princípy Brechtovho epického divadla, ale boli omnoho modernejšie, štylizovanejšie, hravejšie, ale, samozrejme, predovšetkým dostupnejšie na rôznych záznamoch. Čiže moji vysokoškolskí pedagógovia, Brechtova dramatika a Strehlerova réžia ma formovali k tomu, aby som Shakespeara, alebo aj Friedricha Schillera, čítal prostredníctvom Brechta a Brechta prostredníctvom Čechova. Aby som sa snažil v prvom rade hľadať obraz, obrazné pomenovanie, čiže dôslednú a veľkú javiskovú metaforu, ktorá bude priestorom pre zdieľanie (hereckého myslenia).

Stanislavskij a Brecht, dve výrazné divadelné osobnosti 20. storočia. Brecht sa programovo voči veľkému ruskému reformátorovi vymedzil.

Brecht nás naučil nenávidieť akúkoľvek psycho-realistickú približnosť a falošné predstieranie. Pretože on vo všetkom išiel na dreň, na hranu, na hranicu možného. Každou novou inscenáciou posúval hranice divadelnosti, a po ňom, samozrejme, Strehler a ďalší mágovia réžie v nemecky, ale aj poľsky hovoriacich divadlách. Takže: otvárať, posúvať hranice divadelnosti, hľadať vždy nové, nevidané možnosti, ale zároveň nebyť lacný, banálny a prvoplánový, vždy hľadať pravdu, ktorá existuje výlučne a len v paradoxe, takže v príbehu, pravda, ktorá sa vyjaví v čase.

S Brechtom sa spája aj jeho jasná ľavicová orientácia. Ako dnes vnímať jeho politické postoje? A možno ich oddeliť od dobového a ľudského kontextu?

Brecht bol marxista, ale to teraz nie je podstatné. Každý z nás mal alebo bude mať dlhé či krátké marxistické obdobie. Dnes, počas príšernej agresie Ruska na Ukrajine je nesmierne dôležité stáť na správnej strane dejín, preto osobne odkladám akékoľvek konštruktívne polemiky so Západom na neurčito. Teraz je nutné ochrániť už aj tak príliš zraniteľnú demokraciu, toleranciu a rešpekt. Brechtov marxizmus sa pretavil do obrovského pochopenia človeka, do silného sociálneho cítenia, do neskrývaného feminizmu a do obsedantnej obhajoby núdznych.

V čom je teda príbeh o Puntilovi zaujímavý aj dnes?

Hra *Pán Puntila a jeho sluha Matti* je mojou piatou skúsenosťou s inscenovaním Brechtových hier. Emocionálnym, respektíve iracionálnym dôvodom siahnuť po nej a overiť jej aktuálnosť čítaním v dnešných reáliách boli, musím sa otvorene priznať, hlavne reštrikcie v covidovej dobe. Pamätám sa, že keď sa rozvoľňovalo a potom zase vracalo späť k reštrikciám a stále dookola v rôznych úrovniach a obmenách, povedal som si, že to už je ako na Puntile. A po prečítaní som si uvedomil, aké milovania hodné je toto nádherné monštrum (pán Puntila), schizofrenicky rozkročené medzi zaslepeným humanizmom a spravodlivým diktátorstvom. Akú neriešiteľnú dilemu v sebe rieši. A okrem toho, každý z nás má nejakého šéfa, takže každý z nás sa intenzívne dokáže cítiť – Brecht by povedal vmyslieť – do problému, v ktorom nás náš boss vymobbuje, napríklad k tomu, aby sme s ním absolvovali, povedzme, štvordňový večierok, aj keď vieme, že tie štyri dni nebudeme v práci a on, hneď po vytriezvení bude sa dožadovať výsledkov našej štvordňovej práce, a napokon nám za tie štyri strhne plat. Tu sme jednoducho v pasci, v neriešiteľnej dileme, sme uväznení v paradoxe, ako dobručka a obetavá Šen Te v *Dobrom človeku zo Sečuanu*, ktorá sa pod silou argumentu „Ako mám byť dobrá, keď je všetko také drahé!“, rozhodne prezliecť za svojho krutého, právnickým jazykom žonglujúceho bratranca, aby sa dokázala zbaviť parazitov, zdanlivo odkázaných na jej humanitárnu pomoc. Šen Te, Puntila a aj ďalšie postavy z Brechtových hier (Matka Kuráž, Gally Gay) sú všetky uväznené v neriešiteľných paradoxoch – to majú spoločné s hrdinami antických hier alebo s niektorými Shakespearovými hrdinami. To robí z Brechta jedného z najväčších dramatikov 20. storočia.

Ale hru o puntilovskom statku Brecht komponuje ako komédiu, žánrovo ju spresňuje ako ľudovú hru.

Áno, Brecht píše komédie. Svojim hráom dáva podtitul ľudová hra. Brecht potrebuje, aby sa divák zabával, pretože „Humor znamená lepšie vedieť!“. Iba skrze grotesku (hrana, kde sa fraška stretne s tragédiou) dokážeme odstúpiť, uvedomiť si, pochopiť, nazerať zvonku a – zasmiať sa.